

Streektaalen

Hoe zeggen we wat waar? Het wordt in kaart gebracht door de makers van de *Atlas van het dialect in Vlaanderen* (2021) en de *Atlas van het dialect in Nederland*, die eind september verschijnt.

Erwt

✍ Veronique De Tier en Marc van Oostendorp
 📍 Stijn Fabri en Steven Theunis

Je kunt heel veel leren door op details te letten. De Oostenrijkse geleerde Gregor Mendel (1822-1884) zette een belangrijke stap in de evolutietheorie door erwten te kruisen en de resultaten nauwkeurig te bestuderen. Die ogenschijnlijk saaie plantjes bleken enorm te variëren in bijvoorbeeld kleur, stengellengte en structuur.

Ook van de uitspraak van het woord *erwt* kunnen we veel leren, en wel over de variatie in Nederlandse en Vlaamse dialecten. Om te beginnen zeggen mensen in een groot gebied *èrt*. Dat komt doordat de *w*-klank lastig uit te spreken is als hij voor een *t* staat. West- en Oost-Vlaanderen vormen daarop een uitzondering. Daar voegen mensen meestal een lange *e* tussen de *w* en de *t* toe: *èrweete*. Zo werd het vroeger ook gedaan: in de middeleeuwen zei men in een groter gebied *èrweete*. Soms vervangen de sprekers de *w* door een *b* en wordt het *èrbeete*.

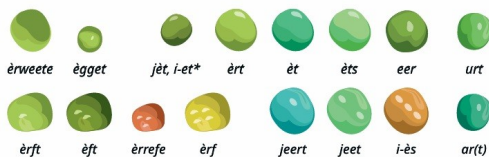
Elders is de *w* vervangen door een *f* en hoor je *èrft*, maar ook verdwijnen de *r* en de *t* weleens, wat vormen oplevert als *èt* en *eer*. En aan het begin van het woord wordt in Vlaams-Brabantse en Antwerpse dialecten juist een *j* toegevoegd: *jeert* en *jeet*.

In Vlaamse, Zeeuwse en Overijsselse dialecten waar de slot-*e* nog behouden is, hoor je *èrte*, *arfe* of *èrweete*. Die doffe *e* probeert zich ook weleens midden in het woord te wurmen, wat vormen als *èrrefe*, *arfe* of *èrweete* oplevert. En omdat men erwten vaak in verkleinvorm noemt, heten ze her en der *aartjes*, *ëttekes* of *èrweetjes*.

Vooraf in het noordoosten van Nederland, maar ook verspreid in andere regio's, is de beginklank vaak een *a*-achtige klank, en in de traditionele dialecten van Noord- en Zuid-Holland kwam vroeger juist eerder een *uh*-achtige klank voor: *urt*.

Het zijn slechts vier letters in de standaardtaal, maar achter elk daarvan gaat in de dialecten een verrassende rijkdom aan klanken schuil.

Meer informatie en bronnen op onzetaal.nl/streektaalen.

* uitspraak van het Friese woord *eart*

Dit artikel als les:

onzetaal.nl/erwt

Ar(t)

Een klinker voor een *r* wordt soms uitgesproken met een wat meer open mond. Bij de *a* is de mond inderdaad veel wijder open dan bij de *è*. Zo klonk het woord *hart* een paar eeuwen geleden nog als *herte*, maar die *e* is in het Standaardnederlands gaandeweg een *a* geworden.

Eer

De *t* aan het eind van een woord verdwijnt soms. (Er zijn ook veel dialecten waarin mensen *da* zeggen in plaats van *dat*, of *nie* in plaats van *niet*.)

Urt

In Holland werden op zeker moment veel klinkers met geronde lippen uitgesproken. Als je je lippen rondt terwijl je *è* zegt, krijg je *uh*.

Èrt

In het grootste deel van het taalgebied zeggen mensen (ongeveer) *èrt*. Dat is ook de gebruikelijkste uitspraak in de standaardtaal.

Èrf(e)t

Er zijn in het Nederlands geen woorden waarin een *w* wordt uitgesproken na een medeklinker en voor een *t*. Dat is ook bijzonder lastig. Toen ooit de lange *e* verdween uit *èrweete*, veranderde de *w* daarom in een *f*.

Èt

Een *r* na een klinker heeft soms de neiging om heel licht te worden uitgesproken, of uiteindelijk te verdwijnen.